

ТМ	Г. XXXIV	Бр. 3	Стр. 921-928	Ниш	јул - септембар	2010.
----	----------	-------	--------------	-----	-----------------	-------

UDK 640.442(460)(091)

Превод

Примљено: 20. 5. 2010.

Лоренсо Диас
Радио „Онда серо“
Мадрид (Шпанија)

ТАВЕРНЕ, СЕДЕЉКЕ И КАФАНЕ*

Резиме

Кафане су биле јако битне у свакодневном животу Шпанаца, без обзира да ли је реч о поподневним седељкама или о местима која су била жаришта просветитељства. Без њих не може да се замисли развој шпанског друштва крајем 19-ог и у првој половини 20-ог века. Кафане као што су “Четири мачора” (коју је у својим делима овековечио Пабло Пикасо) у Барселони или “Форнос” у Мадриду биле су центри културног и политичког живота, али и омиљена места шпанских боема. Такође не треба заборавити андалузијске кафане које су занимљиве као места у којима се неговала традиција кориде, а која се касније проширила по целој Шпанији.

Кључне речи: Кафана, боем, Пикасо, кориде, Шпанија

(Стари републиканци су боравили у својим кафанама као Индијанци у резерватима – ФРАНЦИСКО УМБРАЛ¹)

Познати Мадрићанин Диас Кањабате² је написао: „У мојој младости Мадрид је био место неизмерне забаве, било је у аристократским палатама, у кућама средње класе и у сиромашним крајевима града. У државним канцеларијама се пила кафа и разговарало се о свему, од духовног до световног, док су акта безбрижно спавала у

* Из књиге: Lorenzo Diaz, *Un siglo en la vida de España: Ocio y vida cotidiana en el siglo XX*, Madrid 2001, 57 – 74. (Лоренсо Диас, *Један век у животу Шпаније: Слободно време и свакодневни живот у 20-ом веку*, Мадрид 2001, 57 – 74)

¹ Познати шпански песник и писац 20-ог века

² Мадридски писац који је доста писао о обичајима

полицама. Једна седељка се дешавала у Конгресу и друга у Сенату. Министри су имали своје седељке два пута недељно, и помпезно су их звали „Савет министара“. А о кафанама да не причам. Било их је отприлике на сваких хиљаду становника по једна. И било их је и у тавернама, и у различитим удружењима, и у клубовима. И на сваком ћошку, и на сваком тргу, и у парку Буен Ретиро, и долазили су људи да се испричају и потегну коју.“

Не можемо да објаснимо страствени 19. век, нити 20. (све до 60-их година), без постојања кафана. Просветитељске идеје су живе-ле на оваквим местима. Историја и кафане ходају заједно. У Шпанији и у Европи. Кафана је за Мадрид нешто суштинско. Најугледнији људи овог града у кафанама су били као домаће животиње. Ећегарај, Бенаvente, Рамон у Кахал, Ђела³ били су велики љубитељи кафанских седељки и живели су кафанским животом.

Рамон Гомез де ла Серна, Сесар Гонсалес Руано, Франсиско Умбрал⁴ су живели кафану. Живели су је са забринутошћу. „Верујем да је то наслеђе пренео Лара⁵, наслеђе шпанског и мадридског.“ Кафана је огледало шпанског металитета, „као најзвизишеније од снова, као видиковац са ког се истовремено може посматрати интелектуална панорама нације и светски спектакл.“

Шпанце нису оптуживали због онога што су писали или говорили у јавности, да би их упознали као грађане требало је да их слушају у кафани. Кафански сто је за Шпанце био права говорница. Они су се цензури штампe, због ропства у које јер их је ставила, светили речима. Као што је написао Јосеп Пла:⁶ „Човек, осим што је дете својих дела, по мало је и дете кафана из свог времена.“

Кафане vs. таверне? Кафане су биле места где је долазила просвећена буржоазија, док су таверне биле места где је долазио лумпен-пролетеријат, сиротиња, манолоси,⁷ ћиспероси.⁸ Кафане су биле узаврела уточишта демократије, док су таверне биле пребивалишта и еколошка склоништа од лошег и пролетерског живота, и од радионица. Две јасно подељене територије где су Шпанци 20-ог века проводили слободно време.

³ Познати мадридски интелектуалци и боeми

⁴ Исто.

⁵ Лара је био мадридски новинар и писац из 19-ог века (прим. прев.)

⁶ Шпански писац и новинар

⁷ Становници Мадрида који су припадали нижој класи

⁸ Радници који су обрађивали гвожђе

„ШВАЈЦАРЦИ“ И „ЧЕТИРИ МАЧОРА“¹⁰

Историја ових кафана је занимљива. Неколико швајцарских емиграната пролазећи кроз Билбао, приметили су како баскијска деца ужинају чоколаду са хлебом, и мислили су да би им било много боље да је ужинају са швајцарским млечним пецивом. Тако је настао први *Café Suizo* у Билбау. Домишљати емигранти су се убрзо обогатили захваљујући својој идеји да продају швајцарско пециво вискаинској деци и отворили су кафе у целој Шпанији: Мадриду, Памплони, Гранади. За време владавине краљице Исабеле II шпанско друштво је модернизовано и европеизовано, и то је такође било златно доба мадридских кафана. Најважнија мадридска кафана звала се *Fornos* и налазила се на углу улица Алкала и Пелигрос. Сва позната градска лица с краја 19-ог века могла су да се виде у овој кафани. После позоришних изведби служена је вечера која је коштала две песете и састојала се од два јела, хлеба, вина и десерта. Треба споменути и Пуерта де ла Сол и кафане које су се налазиле тамо: *Café Imperial*, *Café Universal*, *Café de Correos*, *Café del Café del Comercio*, *Café de Levante* и *Café de las Columnas* (раније се звала *Lorenzini*) где је први пут изведена *Himno de Riego*.¹¹

Кафански живот Барселоне није заостајао за мадридским. *Els Quatre Gats*¹² је било једно од места где се с краја 19-ог века окупљала европска интелигенција. У току само шест година свог постојања (1897-1903), ова кафана је несумњиво имала врло важну улогу у уметничком животу Барселоне. Разлог томе није била добра храна, која је била просечна и понекад непријатног мириса (како каже Јосеп Пла, оно што су служили тамо је више личило на изложбу украшених јела), већ моћ да привуче важне људе. Само име кафане је било на каталонском и односило се на њих неколико, уствари „четири мачка“ су били Ромеу, Касас, Утриљо и Русињол¹³. Русињол је написао да је локал требало да буде место за цео свет - „свратиште за разочаране, топао кутак за носталгичаре, готска пивница за љубавнике са севера и андалусијско двориште за љубавнике са југа. Место где се лече болести нашег времена.“ Касас, Русињол, Утриљо и њихови пријатељи направили су сопствену кафану и, следећи традицију француских кафана, за главног су поставили занимљивог типа: Перреа Ромеу, пропалог сликара који је био висок и дебео. Касас и Пикасо су, кроз своје слике, дали детаљан приказ парохијана ове кафане.

⁹ Ланац кафана у Шпанији *Café Suizo*

¹⁰ Чувена кафана у Барселони *Els Quatre Gats* отворена 1897

¹¹ Шпанска химна у време Прве и Друге Републике

¹² „Четири мачора“

¹³ Градски уметници и боџи

Јосеп Плау прича историју ове установе, заштитног знака каталонске ренесансе која је продукт једног друштва које се буди после вишевековне успаваности и декаденције, и које жели да, пре свега, буде европско и космополитско. Како се онда објашњава нестанак ове кафане после само нешто више од пет година, што је потпуно у супротности са значајем и улогом ове институције?

„Када сам био адолесцент и слушао приче о „Четири мачка“ замишљао сам ту кафану као једно од места у Барселони која су била активна деценијама. Оно што је заиста истина је: да је кабаре – пивница постао легенда овог града за само шест година свог постојања. Одакле оволика популарност? Има више разлога али један од њих је новина коју је собом донела. „Четири мачка“ су се разликовала од других кафана и градских пивница јер су већину њене клијентеле чинили уметници који су често долазили у друштву жена, и то се може видети на Пикасовим сликама на којима је осликан интериор кафане, а и на неким његовим цртежима, који су, на неки начин, најпознатији менуи ове кафане. Додуше, и у друге кафане су долазиле жене али у друштву својих мужева, и у *Edén Concert* су ишле многе жене и то се може видети на фотографијама из те епохе, али новост је била у томе што су жене које су долазиле у „Четири мачора“ биле пријатељице уметника, или су их тако квалификовали. Верујем да се по тој опуштеној атмосфери ова кафана суштински разликовала од осталих. То се може видети на Пикасовој слици, на којој је насликан песник – анархиста Ногерас Ољер заједно са својом дружбеницом, аутор чувених *Мрачних*¹⁴. У економском смислу проблем је био у томе што је већину клијентеле чинила бoемштина, и зато их је газда кафане презирао. И наравно, рачуни су се савњивали тако што су порције хране максимално смањиване. У „Четири мачора“ порције хране су увек биле чиста духовна илузија. Више него неко право изложбено место, ова кафана је била као нека изложба шарених јела и кулинарских минијатура за школску децу. Порције су биле толико лагане, баш лагане.“

„Ову причу о јако оскудним порцијама потврђује и Пикасо који је, добивши ситан новац од продаје својих цртежа, рекао да за тај новац може да купи вечеру која се састојала од салате - пар парчића парадајза и мало зелене салате у лошем стању.“

„Међу Пикасовим цртежима на којима се налази Пере Ромеу, има један на ком се такође налази пар речи које се увек појављују на пола обрисане и које осликавају мизерију ресторана: „Господин Ромеу обмањује људе. Господин Ромеу сервира сплачине са шлагом.“

¹⁴ Пишчево најпознатије дело у ком се бави пролетеријатом

СЕДЕЉКЕ, УЛИЦА, НОЋ

Прича се да је Ортега и Гасет¹⁵ рекао да се просечан Шпанац највише предаје послу за време седељки. Како каже, требало је искористити снагу и виталност ових састанчења пријатеља и саговорника, или у кафани или у салонима. И причао је, *a propo* приче о седељкама и послу, како су Немци веома радан народ, али су јако напети у свом друштвеном животу. У нашој земљи случај је обрнут. Шпанцу је непријатно у канцеларији у коју гледа да долази касније и стално тражећи изговоре како не би радио. За разлику од посла, касније у кафани са пријатељима, тај исти човек постаје отворен, великодушан, искрен. И предаје се величанствено. „На седељкама – закључује Ортега – Перес показује Гомесу свој карактер.“

Седељке, разговори, улице, кафане. И нешто такође типично мадридски што су посебно волели писци као што су Ваље-Инклан и Ортега: ноћ, када живот кафана као што су *Lisboa, Fornos, Nuevo Levante, Regina, Negresco, La Montaña, Madrid, El Colonial, Puerto Rico, El Gato Negro, La Granja de Genar* – достиже свој врхунац.

Ноћ је стимуланс, преступ, нада, жеља, имагинација. Ортега је препоручивао својим пријатељима: „Живите ноћ. Узмите све што можете од мадридске ноћи. То је једино што преостаје на овом свету.“ „Кафана је болест једног писца“ – рекао је Рамон Гомес де ла Серна.

„Мадрид је архипелаг седељки“ – рекао би Еухенио Монтес. У срећним двадесетим годинама Мадрид је био подељен на основу својих кафана толико прецизно, да си могао да знаш у сваком тренутку где се налази неки писац. Гомес де ла Серна се могао ухватити суботом увече у кафани *Pombo*; Ваље-Инклан могао се наћи у *La Granja del Henar*; Марањон у *Café de la Roma* која се налазила у улици Сераино; у пивници *La Española*; на тргу Билбао; бивали би скоро увек у кафани *El Sol*, са Багаријом, Корпус Баргом, Диес Кањедом...¹⁶

Много је воде протекло од кад су 1083. шпанске трупе краља Алфонса VI освојиле мадридске тргове, и од кад су се отвориле прве таверне. Месонеро Романос их је избројао осамстошеснаест на крају 19-ог века. Данас их нема више од стотинак које се могу назвати тим именом. Један класичар овако описује стару таверну: „Шанк од цинка, са блиставим чашама и боцама, пример једноставности и доброг укуса, својим магнетизмом привлачи клијентелу сладкусаца чврсто везану за врелину винских чаша и мезетлука... Прозрачно вино из Валдепењаса тече црвено и чило из бачви у бокале, из бокала у чаше и грла, теши стомаке и усрећује срца.“

¹⁵ Познати мадридски писац и филозоф, живео у првој половини 20-ог века

¹⁶ Познати мадридски писци

Старе мадридске таверне скоро све имају црвена врата. Као на пример *Casa Alberto (Huerta 18)*, грађевина која је данас прилично префарбана али осликава атмосферу једне таверне која је достојно рестаурирана, и *Sagasta 2*, кафана која још увек ради и која је преплављена младима. Једно недостаје у овом малом боравишту - звуци једне популарне песме: „У Миковој таверни / која има услужност и милост / играју се сегидиле / сарабанде и болера¹⁷ / Ах, како ме пецка, како ме боцка / својим шапицама / ла кукараћа (бубашваба)!“¹⁸

Чезнемо за двадесетим годинама када је Мадрид био преплављен тавернама. Како каже Корпус Брава: „То је покретна палета онога што су Мадриђани у Мадриду, као што су странци оно најмаркантније/париско у Паризу, или туристи у Риму. *Мед из Алкарије, мееед!* – пролазе мазгарска кола са упрегнутим мулама. А друга кола натоварена дрвима вуку јунци. Колико сеоског укуса имају Мадриђани! Још увек су мадридске таверне праве сеоске кафане! Ако се неки бар налази на неком згодном ћошку, већ је увелико окупиран од старне људи са села! Мадрид је више био град сељака него господе.¹⁹ Градски друштвени слој почиње да се дефинише као такав са појавом „Театра Аполо“ који се доживљавао као место за господу. Кавгацијски дух Мадрида је био рурални дух: насиље обично има исти карактер као и политика.“

У педесетим годинама биле су популарне кафане као што је *La estación, El Sanatorio, Don Quijote, La Abuela, El Metro, La Oficina, El Reloj, El Greco*, итд. У овим тавернама храна је била одлична. Једна од последица светских ратова је појава јефтиног косида²⁰ по улицама Мадрида. У годинама пре 1914. било је релативно лако „освојити трг Пуерта дел Сол“ са лонцима доброг косида који су јели зидари седећи по јавним парковима, или бојени у типичним тавернама или у јавним мензама. Косидо је годинама био мерило економске стабилности земље, тачније калоријска вредност просечног косида је зависила од економских прилика. Такође је било у Мадриду таверни и мени, и има још увек, које су припремале и служиле регионалну кухињу: галицијску, астуријску, баскијску, из Екстремадуре, Андалусије, Каталоније и са источне обале. „Јести у таверни“ је било од кључног значаја за емигранте који су долазили у Мадрид. Хранећи се у пољопривредним мензама, које су се као регионалне кухиње увек претварале у јавни форум, бивала су најважнија места за придошлице где су се интегрисали у градски живот. Таверне су такође биле места где су се људи „челичили“. Још средином 19-ог века када је први воз у

¹⁷ Популарни плесови у Шпанији

¹⁸ У преносном значењу тамнопута жена - морена

¹⁹ *Chulos* – назив за градски слој у Мадриду, али више у смислу стила живота неко друштвеног или политичког статуса

²⁰ *Cocido* – шпанско кувано јело

престоницу довео андалусијске играче и свираче фламенка, они су заједно са људима из света кориде увели у Мадриду чувене тапасе.²¹

У ПОТРАЗИ ЗА ИЗГУБЉЕНОМ КАФАНОМ

Не могу се заборавити многе мадридске кафане које су и даље значајне у културном животу престонице. Има их просветитељских, као што је *Ciriaco* (1898), одакле је један анархиста бацио бомбу на краљеву поворку. Тамо су боравили, ручавајући динстане јаребице, Игнасио Сулоага, Доминго Ортега, Себастиан Миранда, Хуан Цристобал, Хулио Цамба, Антонио Диас Кањабате и Хуан Белмонте. У овој кафани су се спајале две Шпаније уживајући уз тортиљу и укусну пилетину у паприкашу. Таверна Антонија Санћеса, која се налази у улици Месон де Паредес, такође је изузетна и позната у Аустријасу.²² У њој се налазила чувена гостионица у којој су комичари, мачеваоци, витезови и извођачи са посебном слашћу уживали у познатом паприкашу. Зна се да је 1870. власник ове таверне био пикадор²³ Колита, и да ју је 1884. преузео Антонио Санћес Руис²⁴ од неких својих рођака из Валдепењаса и тада је ова крчма била позната под именом *La taberna de Cara Ancha*²⁵, не због тога што је њен власник постао чувени матадор, већ због тога што је окупљање тамо била уобичајена ствар. Таверна је била позната и по својим специјалитетима: торихама²⁶ и чорби из Валдепењаса. Шанк је од дрвета и лима. Две бикове главе као да надзиру све са висине: једна од њих је са *Фогонера* – кориде на којој је Антонио Санћес 1922. постао матадор.

Не треба заборавити кафану *La Bola*. Многи су причали о косиду који се спремао овде. Некада се у овој кафани служило стотетрдесет косида дневно. Још у време протеривања бонапартиста, служили су добре чорбе из Валдепењаса и Ментриде. Фасада ове кафане је црвене боје и она се налази у улици Гиљерма Роланда близу „Краљевског Театра“.

Постоји посебна географија мадридског косида коју не би било лоше да знају читаоци са стране. *Malacatín, La gran tasca, Lhardy u Jose Luis*²⁷ чине ланац у ком се може уживати у овом литерарном и галдосијанском²⁸ специјалитету који сасвим заслужено чини азбуку престоничке кухиње.

²¹ *Tapas* – мезе које се служи уз пиће, у неким градовима иде гратис, на пр. у Гранади

²² Историјски део Мадрида

²³ Један од учесника кориде

²⁴ Познати матадор

²⁵ Име је добила по надимку чувеног севиљског тореадора

²⁶ Шпанско национално јело

²⁷ Познати мадридски ресторани

²⁸ У стилу Бенита Переса Галдоса, познатог шпанског писца

*БАРОВИ, ТАПАСИ И КОЛМАОСИ*²⁹

Севиља, Кордоба, Кадис и села у западном делу Андалусије имају веома жив улични живот. Омиљена места локалног становништва су небројене крчме старе више од века, барови, кафићи и терасе. У њима се служе гастрономски специјалитети, од славних вина из Хереса преко тапаса. „Вино, осећања, гитара и поезија чине песме моје домовине!“ – каже Мануел Мањадо.

Пут андалусијских таверни нас води преко *Bodeguita Góngora*, *La Andana*, *El Hostería del Laurel* у Севиљи, *Bodegas Campos* у Кордоби, све до небројених колмаоса у Кадису, Малаги, Хересу и Гранади.

Са шпанског превела Марија Грујић

Lorenzo Diaz, Madrid (Spain)

TAVERNS, SIESTAS, AND BISTROS**Summary**

Taverns were very important in the everyday life of Spaniards, either when talking about afternoon siestas or the places which were the core of the Enlightenment. The development of the Spanish society at the end of the 19th and the first half of the 20th century cannot be imagined without them. Taverns, such as “The Four Tomcats” (which was rendered eternal in the works of Pablo Picasso) in Barcelona or “Fornos” in Madrid were the centers of cultural and political life, but at the same time the favorite places of Spanish bohemians. One should also remember the Andalusian taverns which are interesting as the spots where the tradition of bullfighting was nurtured, that later spread all over Spain.

Key words: Tavern, bohemian, Picasso, bullfighting, Spain.

²⁹ Кафане у Мадриду у којима су се скупљали Андалужани и где се свирао фламенко